

โรงเรียนเทศบาลทำอิฐจัดกิจกรรมเทศน์มหาชาติ และบูรณาการการเรียนรู้การสอนเทศน์มหาชาติ

นำเสนอเมื่อ : 6 ก.ย. 2552

สวัสดีค่ะ ช่วงนี้เข้าสู่เดือนแปด อย่างเข้าใกล้เทศกาลออกพรรษกันไปทุกที วันนี้มีเรื่องราวดี ๆ มาฝากเพื่อนครูทุกท่าน คือการบูรณาการบทเรียนท้องถิ่น เรื่อง เทศน์มหาชาติ ของสายชั้น ม. 3 นำมาฝากให้เพื่อนได้ดู และยินดีชมแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมได้ค่ะ

เรื่อง การเทศน์มหาชาติพระเวสสันดรชาดก

ภาษาไทย สังคมศึกษา ฯ คณิตศาสตร์

การฟังเทศน์มหาชาติ ประวัติและความเชื่อ การสร้างกราฟ

เกี่ยวกับการเทศน์

มหาชาติ

ศิลปะ การเทศน์มหาชาติ การงานอาชีพฯ

การวาดรูปจากเรื่อง การทำ E – Book

มหาเวสสันดรชาดก

วิทยาศาสตร์

มหัศจรรย์ข้าววงกต

กำหนดการสอนบทเรียนท้องถิ่น

เรื่อง การเทศน์มหาชาติ มหาเวสสันดรชาดก

ชั่วโมงที่ 1 สารการเรียนรู้ กลุ่มสารการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง

จุดประสงค์การเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล

1 ประวัติการเทศน์มหาชาติ สังคมศึกษา ฯ 1.

นักเรียนบอกประวัติความเป็นมาของการเทศน์มหาชาติได้อย่างถูกต้อง

2. นักเรียนบอกความเชื่อในท้องถิ่นของตนเกี่ยวกับการฟังเทศน์มหาชาติได้อย่างถูกต้อง 1. ใบความรู้ เรื่อง ประวัติ ประเพณี และความเชื่อ ของการเทศน์มหาชาติ เรื่องพระเวสสันดร

2. ใบงานประกอบการเรียนรู้เรื่องประวัติ ประเพณี และความเชื่อ ของการเทศน์มหาชาติ เรื่องพระเวสสันดร 1. การทดสอบ

2. การตรวจใบงาน

3. แบบประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์

2. การสรุปใจความสำคัญของการฟังเทศน์มหาชาติ

เกณฑ์ที่ 11-13 ภาษาไทย 1. นักเรียนสรุปใจความสำคัญจากการฟังเทศน์มหาชาติเกณฑ์ที่ 11-13 ได้

ชั่วโมงที่ สารการเรียนรู้ กลุ่มสารการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง จุดประสงค์การเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล

2. นักเรียนตอบคำถามเกี่ยวกับเนื้อหา ข้อคิด ที่ได้จากการฟังเทศน์มหาชาติเกณฑ์ที่ 11-13 ได้ 1. การฟังเทศน์มหาชาติจากพระสงฆ์

2. ใบงานประกอบการเรียนรู้ 1. แบบทดสอบ

2. แบบประเมินการสรุปใจความสำคัญ

3. แบบประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์

3. การทำ E-Book การงานพื้นฐานฯ นักเรียนสามารถสร้างE-Book ในการเสนอเนื้อหาสาระของการเทศน์มหาชาติ เรื่องพระเวสสันดร 1. หลักการสร้าง E-Book

2. ใบความรู้เรื่องพระเวสสันดรตอน กัณฑ์ฉกษัตริย์ 1. แบบทดสอบ

2. แบบประเมินการสร้างE-Book

3. แบบประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์

4. ภาพในจินตนาการ ศิลปะ นักเรียนวาดภาพประกอบเนื้อหาที่ได้จากการฟังเทศน์มหาชาติ 1. ใบงานการวาดภาพจากจินตนาการ 1. แบบประเมินผลงานการวาดภาพ

2. แบบประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์

5. การนำเสนอข้อมูลด้วยกราฟหรือแผนภูมิ คณิตศาสตร์

นักเรียนสามารถสร้างแผนภูมิหรือกราฟเพื่อนำเสนอ

ชั่วโมงที่ สาระการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง จุดประสงค์การเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล

ข้อมูลเชิงปริมาณได้อย่างถูกต้อง 1. หลักการนำเสนอข้อมูลด้วยแผนภูมิและกราฟ 1. แบบประเมินผลงาน

2. แบบประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์

6. มหัทศจรยฺ์เขาวงกต วิทยาศาสตร์

1.นักเรียนสามารถทศนควาและเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเขาวงกตได้

1.ใบงานประกอบการเรียนรู้

2. ใบความรู้เรื่องร่ายยาวพระเวสสันดรกัณฑ์กษัตริย์ 1. การทดสอบ

2. การตรวจใบงาน

3. แบบประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์

7 ทดสอบ - - -

ใบความรู้ที่ 1

ประวัติการเทศน์มหาชาติ ประเพณี และความเชื่อ

การเทศน์มหาชาติ จัดเป็นพระราชพิธีประจำปี คือ ระหว่างเดือน ๑๑ เดือน ๑๒ และเดือนอ้าย ถือกันว่าใครได้ฟังเทศน์มหาชาติจบครบทุกกัณฑ์ จะได้รับอานิสงส์ยิ่งใหญ่ แม่น้ำมนต์ที่ตั้งไว้ในพิธีเทศน์ก็เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ อาจชำระล้างอัปมงคลทั้งปวงได้ ธงไชย กล้วย อ้อย และสิ่งของที่เขามาพิธีเทศน์มหาชาติก็เชื่อว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์

ความนิยมเทศน์ นิยมกันมาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัย และกรุงศรีอยุธยา เดิมแต่งเป็นภาษามคธมีคาถาพันหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า "พระคาถาพัน" ปัจจุบันแต่งเป็นร่ายยาว พิธีเทศน์ของราษฎรนิยมทำในวันออกพรรษา (เดือน ๑๑) นิยมฟังให้จบในวันเดียว แต่ปัจจุบันขึ้นอยู่กับความสะดวก มิใครถือติดถูกกาลเป็นเกณฑ์เช่นแต่ก่อนเครื่องกัณฑ์เทศน์ ประกอบด้วยสมสูงกลูกไม้ ชูนม และกลวย อ้อยเป็นพื้น และมีขัน เรียกว่า "ขันประจำกัณฑ์" สำหรับเจ้าภาพติดเครื่องกัณฑ์ และคนที่ไม่ใช่เจ้าภาพนำเงินมาใส่ขันนั้น เมื่อถึงกัณฑ์ของใครก็ไปประจำอยู่ในที่ไกลพอสมควรกับพระเทศน์ สถานที่ที่จะเทศน์มักเอาตลกกลวยอ้อยมาประดับตกแต่ง บางทีก็มีนกใส่กรง ปลาใส่อ่าง ทั้งนี้ เพื่อให้คล้ายกับทองเรื่องที่เกี่ยวข้องกับป่าและมีฉัตรธงปัก เพื่อแสดงว่าเป็นเรื่องของกษัตริย์ อนึ่ง เจ้าของกัณฑ์มักเตรียมเอารูปเทียนเท่ากับคาถาประจำกัณฑ์เช่น กัณฑ์ทศพร มี ๑๙ คาถา ก็นำรูปเทียนมาอย่างละ ๑๙ ดอก เมื่อจบกัณฑ์จะประโคมเพลงพิณพาทย์ประจำกัณฑ์รับ

มูลเหตุที่เกิดเทศน์มหาชาติ

มูลเหตุที่เกิดเทศน์มหาชาตินั้นมาจาก ฝนโบกขรพรรษ (เป็นฝนพิเศษ มีสีแดง เวลาตกลงมา ใครต้องการให้เปียกจึงเปียก ใครไม่ต้องการให้เปียกก็ไม่เปียก เมื่อตกลงมาแล้วไม่ขังอยู่ ไหลลงดินทันที) ฝนนี้ตกเมื่อคราวพระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระราชบิดาและพระญาติวงศ์ที่เมืองกบิลพัสดุ์ แล้วทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ปราบพญาศรีวิฆเนศวรและพระญาติวงศ์ใหญ่ที่แสดงความกระด้างกระเดื่องเกิดฝนโบกขรพรรษตกลงมาเลยทำให้พระญาติเหล่านั้นละที่ลูมมานะ ถวายมนัสการแด่พระองค์โดยทั่วกัน

พระสงฆ์สาวกเห็นอัศจรรย์จึงทูลถามขึ้น พระองค์ทรงตรัสว่าฝนนี้เคยตกมาก่อน เมื่อเราเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรโพธิสัตว์พระสงฆ์ทูลอาราธนาจึงตรัสเล่าเรื่องเวสสันดรชาดก

คุณค่า

ด้วยมีความเชื่ออันเป็นพื้นฐานดั้งเดิม ว่ามหาชาติเวสสันดรชาดกนี้ เป็นคัมภีร์แห่งมงคล เป็นคัมภีร์สำคัญคู่บ้านคู่เมือง เพราะเนื้อความเนื้อหาในท้องเรื่องนั้น มีกระแสแห่งความเมตตา การเสียสละ ความช่วยเหลือเจือจุนอยู่ในนี้ สอนให้รู้จักโอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นแก่ตัว อันจะเป็นเหตุดับบันดาลให้สังคมสงบสุข เพราะฉะนั้น จึงถือว่าผู้ใดสวดศึกษามหาชาติย่อมจะเป็นแนวทางอันจะนำไปสู่ความสุขความเจริญ ถึงกับมีความเลื่อมใสยึดมั่นว่า แม้จะฟังไม่รู้เรื่อง เช่นฟังคาถาพันก็ย่อมจะเกิดสิริมงคลมากมาย และนิยมเอาน้ำมนต์น้ำพรจากคาถาที่พระเทศน์มาอาบและประพรมอาคารสถานบ้านเรือน เพื่อหวังให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขแก่มหาชนในครอบครัวของตน นอกจากนี้ท่านยังพรรณนาอานิสงส์ไว้อีก ๖ ประการดังนี้

๑. เป็นวาระกรรมชั้นสูง ที่รัตนกวีของชาติและของโลกได้รจนาขึ้น
๒. เป็นแม่แบบของการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
๓. เป็นคัมภีร์ที่สอนให้รู้ถึงการแก้ปัญหาแบบประชาธิปไตย (ฟังเสียงส่วนใหญ่ของประชาชน) ดุจในกัณฑ์หิมพานต์ ทานกัณฑ์

๔. สอนการผ่อนหนักให้เป็นเบา โดยใช้หลักนิติศาสตร์ควบกับรัฐศาสตร์ รู้จักประนีประนอม ผ่อนปรน ยามบ้านเมืองเขาคับขัน เช่น เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๑๗-๒๐ พฤษภาคม ๒๕๓๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือกปฏิบัติเยี่ยงเดียวกับพระเจ้ากรุงสยาม จนกระทั่งเหตุการณ์คืนสู่ปกติ

๕. สอนการดำเนินนโยบายต่างประเทศอันนุ่มนวล มุ่งผูกมิตรทำลายความเป็นศัตรู
๖. สอนการอยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามัคคี มีน้ำใจ เสียสละ ให้อภัย และให้เกียรติกัน

ฉะนั้น

ควรจะรับฟังเรื่องมหาชาตินี้ด้วยความกตัญญูรู้คุณด้วยการประพฤติปฏิบัติตนจำเริญรอยตามปฏิบัติพาของพระโพธิสัตว์เวสสันดร นั่นคือบูชาคารวะทานด้วยการเสียสละ กำจัดความเห็นแก่ตัวไหลลดลงทีละน้อยๆ ก็จักได้ชื่อว่า เป็นผู้มีส่วนช่วยให้โลกสันนิวาสุ คือสังคมมนุษย์นวยุอาศัยขึ้น อบอุนขึ้น ดังพระเวสสันดรทรงบำเพ็ญใหญ่ใหญ่เป็นตัวอย่างมาแล้ว

ความหมายและชื่อกัณฑ์ต่าง ๆ

๑. ทศพร แปลว่า พรสิบประการ (ที่พระอินทร์ประสาท ให้แก่พระนางผุสดี)
๒. หิมพานต์ แปลว่า ป่าที่มีหิมะปกคลุม (อากาศหนาวเย็น บริเวณเทือกเขาหิมาลัย)
๓. ทานกัณฑ์ แปลว่า ตอนว่าด้วยการบริจาคมหาทาน (สัตตสดกมหาทาน)
๔. วนประเวศน์ แปลว่า ตอนว่าด้วยการประพาสป่า
๕. ชูชก แปลว่า ตอนว่าด้วยเฉาชราดาชูชก (ตัวโกงของเรื่องมีอาชีพขอทาน)
๖. จุลพน แปลว่า ป่าเล็กหรือป่าโปร่ง
๗. มหาพน แปลว่า ป่าใหญ่หรือไพรกว้าง
๘. กุมาร แปลว่า ตอนว่าด้วยชูชกเข้าเฝ้าทูลขอสองกุมารกัณฑ์มหาชาติ

๙. มัทรี แปลว่า ตอนว่าด้วยมัทรีเข้าป่าหาผลไม้กลับมาไม่พบชาลีก็ค้นหา เข้าไปทูลถามพระภัสดา ถูกตัดพ้อต่อวาจนสลบ

๑๐. สักกบรรพ แปลว่า ตอนว่าด้วยพระอินทร์แปลงเป็นพราหมณ์แม่มาขอมัทรี

๑๑. มหาราช แปลว่า พระราชาผู้ใหญ่...ตอนว่าด้วยชูชกพาชาลีค้นหาหลงทางเข้าไปในเมืองสีพี และได้รับการไถถอนจนเป็นไท...

๑๒. ฉกษัตริย์ แปลว่า ตอนว่าด้วยกษัตริย์หกพระองค์คือ พระเจ้ากรุงสุโขทัย, พระนางมุสตี, พระเวสสันดร, พระนางมัทรี, พระชาลี, พระกัณหา พบกันที่เขาคีรีวงกตแล้ววิสาขมาส บันดาลให้ฝนโบกขรพรรษตกลงมาจนหกกษัตริย์สิ้น

๑๓. นครกัณฑ์ แปลว่า ตอนว่าด้วยการเสด็จกลับเข้าเมือง

ศรัทธาและคานิยม

เรื่องมหาชาติ หรือเวสสันดรชาดก มีความดีงามหลายอย่าง แต่หนักไปในทางเสียสละไม่เห็นแก่ตัว เป็นเรื่องเร้าใจให้ผู้ฟังปลุกฝังนิสัยเมตตา กรุณา และแสวงหาโอกาสสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ตกยากแม้นตนจะลำบากก็ยินดี ดังพระเวสสันดรเป็นอุทาหรณ์ คนส่วนใหญ่ได้ฟังเทศน์มหาชาติ ก็เกิดอุปนิสัยโน้มน้าวใจตามเยี่ยงจรรยาของพระเวสสันดร นั่นคือความเห็นแก่ตัวจะค่อยเบาบางลง หากเป็นไปได้ว่าทั้งโลกไม่มีคนเห็นแก่ตัวเลยแล้วโลกสมัยพระศรีอริยเมตไตรยก็จะผ่านเข้ามาหาเอง ความทุกข์ร้อนยุ่งยากไม่มี มีแต่สมบุรณ์พูนสุข โดยมีต้องรอให้ตายเสียก่อนแล้วจึงไปเกิดประสพพบพานพระศรีอาริย์ในชาติหน้า ความเห็นแก่ตัวนี้แหละที่ทำให้โลกสมบุรณ์ขึ้นมาไม่ได้ เพราะถ้ามีแต่ก้มมองตัว, เห็นแก่ตัว, ใจตัวของตัวมันปิดบังมีไหมองแลเห็นผู้อื่น เมื่อไม่มีการมองผู้อื่น ความเมตตากรุณาก็ไม่เกิด โลกที่ไรเมตตาเป็นโลกที่คับแคบ ต้องเบียดเบียนกระทบกระทั่งกัน เหมือนคนมากมาย มารวมกันอยู่ในห้องแคบๆ โลกก็พินาศถึงยุคมิคสัญญีแน่ๆ

การที่ชาวพุทธชาวไทย

นิยมฟังมหาชาติกันอย่างมีเบื่อหน่ายนอกจากจะเพลิดเพลินในการฟังเพราะมีท่วงทีลีลาทำนองที่แตกต่างกันไปแล้ว ก็เห็นจะเป็นอันสงสขของมหาชาติ ทานกถาวาผู้ใดได้ฟังมหาชาติครบ ๑๓ กัณฑ์ ๑,๐๐๐ พระคาถาจบในวันเดียว จะมีอันสงสถึง ๕ ประการ คือ

๑. จะได้เกิดในศาสนาพระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งจะมาอุบัติเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

๒. จะได้ไปสู่สุคติโลกสวรรค์ เสวยทิพยสมบัติอันโอฬาร

๓. จะไม่ไปเกิดในอบายเมื่อตายแล้ว

๔. จะเป็นผู้มีลาภ ไม้ตรี มีความสุข

๕. จะได้บรรลุมรรคผลนิพพาน เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา

ใบความรู้

คำศัพท์น่ารู้จากการเทศน์มหาชาติ

ชาดก : [ชาดก] น. เรื่องพระพุทธเจ้าที่มีมาในชาติก่อน ๆ ตามที่ กล่าวไว้ในคัมภีร์ชื่อนี้, ชื่อคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาส่วน ๑ ใน ๙ ส่วนที่เรียกว่า นวังกษัตริยศาสตร์. (ป. ชาดก).

นิบาตชาดก : น. คัมภีร์ที่รวบรวมชาดกต่าง ๆ ในพระไตรปิฎกไว้ด้วยกัน โดยแบ่งย่อยเป็นหมวดต่าง ๆ เช่น เอกกนิบาตชาดก ทุกนิบาตชาดก.

กระพอก ๑ : น. กุหลาบมีฝักครอบสำหรับใส่อาหาร; หม้อ (มณฑลที่ป็นแปรร้อย กุมภชาดก); กระบะสำหรับใส่กับข้าว เช่น รวมกระพอกจอก จานรานเรือนเดียว. (สุ. สอนเด็ก); การเลี้ยงกัน, ที่เลี้ยงกัน. (อะหมพอก ว่า เลี้ยงกัน).

กัณฑ์ : [กัณฑ์] น. ข้อความที่แต่งเป็นคำเทศน์เรื่องหนึ่ง ๆ ที่จบลงคราวหนึ่ง ๆ, ตอนหนึ่ง ๆ ของคำเทศน์ที่เป็นเรื่องยาว เช่น มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ทศพร กัณฑ์หิมพานต์, ลักษณะนามของเทศน์ เช่น เทศน์กัณฑ์หนึ่ง เทศน์ ๒ กัณฑ์; เรื่องหรือหมวด, ตอน, ส่วนของเรื่อง. (ป.).

กาگی ๒ : น. หญิงมากซู้หลายผัว. (เป็นคำด่า มีเค้าเรื่องมาจาก กากาติชาดก).

กุมาร : [-มาน] น. เด็กชาย. (ป., ส. กุมาร ว่า เด็กชาย, ลูกหลวง); ชื่อกัณฑ์ที่ ๘ แห่งมหาเวสสันดรชาดก.

ชุกทนิกาย : น. ชื่อคัมภีร์นิกายที่ ๕ แห่งพระสูตรตันตปิฎก แปลว่า หมวดเล็กน้อย รวบรวมข้อธรรมะที่ไม่อยู่ใน ๔ นิกายข้างตน มี ๑๕ เรื่อง ซึ่งมี ธรรมบทและชาดก รวมอยู่ในคัมภีร์นี้ด้วย.

คาถาพัน : น. บทประพันธ์เรื่องมหาเวสสันดรชาดกที่แต่งเป็นคาถา ภาษาบาลีล้วน ๆ พันบท, เรียกการเทศน์มหาเวสสันดรชาดกที่เป็น คาถาล้วน ๆ อย่างนี้ว่า เทศน์คาถาพัน.

คุณบท : [คุณนะ-] น. กลบทโบราณชนิดหนึ่ง ตัวอย่างว่า "เดชกุศลผล ดนข้าแปล แก่คัมภีร์ ที่ชาดก, ยกจากอรรถ จัดปัญญาสชาติโพธิสัตว์ คัดประจง". (ศิริวิบูลกิตติ).

โคมเวียน : น. โคมชนิดที่มีที่ครอบหมุนได้ บนที่ครอบเขียนรูปภาพ ลำดับเรื่องในพระพุทธศาสนาเช่นมหาเวสสันดรชาดก เมื่อจุดไฟแล้ว ที่ครอบจะหมุนไปช้า ๆ ทำให้รูปภาพบนที่ครอบหมุนเวียนตามไปด้วย ไซ้เป็นเครื่องตั้งดูเล่นตามงานในเทศกาลต่าง ๆ เช่น งานเทศน์มหาชาติ งานออกเมรุ; ชื่อเพลงโยนกลองในบทปีพาทย์ทำนองหนึ่ง.

จิตจรจุล : [จิตจร-] (ราชา) น. เต่า. (ชื่อเต่าในภุริทัตชาดกว่า จิตจรจุฬ).

ทศชาติ : น. ๑๐ ชาติ, ชื่อคัมภีร์ชาดกว่าด้วยเรื่องพระพุทธเจ้าครั้ง ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ๑๐ ชาติ.

นวัคคัสตฤศาสน์ : [นะวัคคะสตัฏสาต] น. คำสอนของพระศาสดา คือ พระพุทธเจ้ามีองค์ ๙ คือ สุตตะ เถยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัปภุตธรรม เวทัลละ. (ป.).

นิทาน : น. เรื่องที่เล่ากันมา เช่น นิทานชาดก นิทานอีสป; เหตุ เช่น โรคนิทาน; เรื่องเดิม เช่น วัตตุนิทาน. (ป.).

นิบาต : [บาต] น. เรียกคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาประเภทหนึ่งที่รวบรวมพระสูตรเบ็ดเตล็ดหรือชาดกต่าง ๆ ไว้วัดด้วยกัน เช่น สุตตนิบาต = คัมภีร์ ที่รวบรวมพระสูตรเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ไว้วัดด้วยกัน นิบาตชาดก = คัมภีร์ที่ รวบรวมชาดกต่าง ๆ ในพระไตรปิฎกไว้วัดด้วยกัน โดยแบ่งย่อยเป็น หมวดต่าง ๆ; หมวดธรรม, ชุมนุมหลักธรรม, เช่น เอกนิบาต = หมวด หรือชุมนุมหลักธรรมที่มี ๑ ข้อ ทุกนิบาต = หมวดหรือชุมนุมหลักธรรม ที่มี ๒ ข้อ; (ไว) ศัพท์ประเภทหนึ่ง สำหรับใช้เติมลงข้างหน้าหรือข้างหลังคำหรือข้อความเพื่อเน้นความไขความ ยอมความอย่างไม่เต็มใจ เป็นต้น เช่น ก็ดี ก็ตาม หรือใช้เป็นคำขึ้นต้นขอความใหม่ต่อจาก ขอความเดิม เช่น ก็แหละ. (ป., ส. นิบาต).

มหาชาติ : น. เรียกเวสสันดรชาดกว่า มหาชาติ มี ๑๓ กัณฑ์, การมีเทศน์เรื่องมหาเวสสันดรชาดกเรียกว่า มีเทศน์มหาชาติ. (ป.).

วงกต : น. ชื่อภูเขาสูงหนึ่งในเรื่องมหาเวสสันดรชาดก ซึ่งมีทางเข้าออก วกวนอาจทำให้หลงทางได้, เรียกสั้น ๆ ว่า เขาวงกต ก็มี, เรียกสิ่งที ทำคล้ายคลึงเช่นนั้นในงานเทศน์มหาชาติหรืองานรื่นเริงอื่น ๆ เพื่อความสนุกวาทะวงกต, โดยปริยายหมายถึงวกวนหาทางออกไม่ได้. (ป.).

หิมพานต์ : [หิมมะ-] น. ชื่อป่าหนาวแถบเหนือของอินเดีย; ชื่อกัณฑ์ที่ ๒ แห่งเวสสันดรชาดก.

ไปความรู้

ตำนานเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์

กัณฑ์ที่ 1 ทศพร

เป็นกัณฑ์ที่พระอินทร์ประสาทพรแก่พระนางผุสดี

ก่อนที่จะจุติลงมาเป็นพระราชมารดาของพระเวสสันดร ภาคสุวรรณค์ พระนางผุสดีเทพอัปสรสิ้นบุญท้าวสักกะเทวราช สวามีทรงทราบจึงพาไปประทับยังสวนนันทวันในเทวโลก พร่อมไหพร 10 ประการ คือให้ได้อยู่ในปราสาทของพระเจ้าสิริราชแห่งนครสีพี ขอให้หมีจักขุดำจัญญ์ย่นตาลูกเนื้อ ขอให้หมีคิ้วดำสนิท ขอให้พระนามว่าผุสดี ขอให้หมีไอสรที่ทรงเกียรติยศเหนือกษัตริย์ทั้งหลายและมีใจบุญ ขอให้หมีครวที่ผิดไปจากสูตรวิสามันต์คือแบนราบในเวลาทรงครรภ์ ขอให้หมีถันงามอวยารูดำและหย่อนยาน ขอให้หมีเกศาดำสนิท ขอให้หมีผิวงาม และขอสุดท้ายขอให้หมีอำนาจปลดปล่อยนักโทษได้

กัณฑ์ที่ 2 หิมพานต์

เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรบริจาคทานช่วงปัจฉิมชาติ ประชาชนสีพีโกรธแค้นจึงขับไล่ให้ไปอยู่เขาวงกต พระนางเทพผุสดีได้จุติลงมาเป็นราชธิดาของพระเจ้ามัททราช เมื่อเจริญชนม์มได้ 16 ชันษา จึงได้อภิเษกสมรสกับพระเจ้ากรุงสมุทัยแห่งสิวีรัฐนคร ต่อมาได้ประสูติพระโอรสนามว่า "เวสสันดร" ในวันที่ประสูตินั้นได้มีนางช่างฉันทันตตฤกลูกเป็นช่างเผือกขาวบริสุทธิ์จึงนำมาไว้ในโรงช่างตนคูปารมี ให้นามว่า "ปัจฉิมชาติ" เมื่อพระเวสสันดรเจริญชนม์ม 16 พรรษา ราชบิดาก็ยกราชสมบัติให้ครอบครองและทรงอภิเษกกับนางมัทรี พระราชบิดาราชวงศ์มัททราช มีพระโอรส 1 องค์ชื่อ ชาลี ราชธิดาชื่อ กัณหา พระองค์ได้สร้างโรทาน บริจาคทานแก่ผู้เข็ญใจ ต่อมาพระเจ้ากาสิงคะแห่งนครกาลิงครัฐได้ส่งพราหมณ์มาขอพระราชทานช่างปัจฉิมชาติ พระองค์จึงพระราชทานช่างปัจฉิมชาติแก่พระเจ้ากาสิงคะ ชาวกกรุงสมุทัย จึงเนรเทศพระเวสสันดรออกนอกพระนคร

กัณฑ์ที่ 3 ทานกัณฑ์

เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงแจกมหาสัตตกทาน คือ การแจกทานครั้งยิ่งใหญ่ ก่อนที่พระเวสสันดรพรอมด้วยพระนางมัทรี ชาลีและกัณหาออกจากพระนคร จึงทูลขอพระราชทานโอกาสบำเพ็ญมหาสัตตกทาน คือ การให้ทานครั้งยิ่งใหญ่ อันได้แก่ ช้าง ม้า โคนม นารี ทาสี ทาสา สรรพวัตถุภรณ์ต่างๆ รวมทั้งสุรบาณอย่างละ 700

กัณฑ์ที่ 4 วนประเวศ

เป็นกัณฑ์ที่สี่กษัตริย์เดินดงบายพระพักตร์สู่เขาวงกต เมื่อเดินทางถึงนครเจตราชทั้งสี่กษัตริย์จึงแวะเข้าประทับพักหน้าศาลาพระนคร กษัตริย์ผู้ครองนครเจตราชจึงทูลเสด็จครองเมือง แต่พระเวสสันดรทรงปฏิเสธ และเมื่อเสด็จถึงเขาวงกตได้พบศาลาอาศรมซึ่งท้าววิษณุกรรมเนรมิตตามพระบัญชาของท้าวสักกะเทวราช กษัตริย์ทั้งสี่จึงทรงผนวชเป็นฤๅษีพำนักในอาศรมสืบมา

กัณฑ์ที่ 5 ชุชก

เป็นกัณฑ์ที่ชุชกได้นางอมิตตมาเป็นภรรยา และหมายจะได้โอรสและธิดาพระเวสสันดรมาเป็นทาส ในแคว้นกาลิงคะมีพราหมณ์แก่ชื่อชุชก พำนักในบานทุนวิรุละ ที่ยวขอทานตามเมืองต่างๆ เมื่อได้เงินถึง 100 กหาปณะ จึงนำไปฝากไว้กับพราหมณ์ผู้เมีย แต่ได้นำเงินไปใช้เป็นการส่วนตัว เมื่อชุชกมาทวงเงินคืนจึงยกนางอมิตตมาลูกสาวให้แก่ชุชก นางอมิตตมาเมื่อมาอยู่ร่วมกับชุชก ได้ทำหน้าที่ของภรรยาที่ดี ทำให้ชายในหมู่บ้านเปรียบเทียบกับภรรยาตน หญิงในหมู่บ้านจึงเกลียดชังและรุมทำร้ายทุบตี นางอมิตตมา ชุชกจึงเดินทางไปทูลขอกัณหาชาลีเพื่อเป็นทาสรับใช้ เมื่อเดินทางมาถึงเขาวงกตก็ถูกขัดขวางจากพราหมณ์บุตรผู้รักษาประตูป่า

กัณฑ์ที่ 6 จุลพน

เป็นกัณฑ์ที่พรรณานเจตบุตรหลงกลชูชก และชี้ทางสู่อาศรมจตุดาบส
ชูชกได้ชูกลักพริกขิงแก่พรรณานเจตบุตรอ้างว่าเป็นพระราชสาสนของพระเจ้ากรุงสมุทัย
จึงได้พาไปยังถนนทางที่จะไปอาศรมฤๅษี

กัณฑ์ที่ 7 มหาพน

เป็นกัณฑ์ป่าใหญ่ ชูชกหลอกล่อจตุฤๅษีให้บอกทางสู่อาศรมพระเวสสันดรแล้วก็รอนแรมเดินไพร่ไปหา
เมื่อถึงอาศรมฤๅษี ชูชกได้พบกับจตุฤๅษี
ชูชกใช้คารมหลอกล่อจนจตุฤๅษีจึงให้ที่พักหนึ่งคืนและบอกเส้นทางไปยังอาศรมพระเวสสันดร

กัณฑ์ที่ 8 กัณฑ์กุมาร

เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงให้ทานสองโอรสแก่ชูชก
พระนางมัทรีผู้ฝันร้ายเหมือนบอกเหตุแห่งการพลัดพราก รุ่งเช้าเมื่อนางมัทรีเข้าป่าหาอาหารแล้ว
ชูชกจึงพาเผ่าทูลขอสองกุมาร สองกุมารจึงพากันลงไปซ่อนตัวอยู่ที่สระ พระเวสสันดรจึงลงเสด็จติดตามสองกุมาร
แล้วจึงมอบให้แก่ชูชก

กัณฑ์ที่ 9 กัณฑ์มัทรี

เป็นกัณฑ์ที่พระนางมัทรีทรงได้ตัดความห่วงหาอาลัยในสายเลือด อนุโมทนาทานโอรสทั้งสองแก่ชูชก
พระนางมัทรีเดินเข้าไปหาผลไม้ในป่าลึก จนคล้อยเย็นจึงเดินทางกลับอาศรม
แต่มีเทวดาแปลงกายเป็นเสือนอนขวางทาง จนค่ำเมื่อกลับถึงอาศรมไม่พบโอรส พระเวสสันดรได้กล่าวว่านางนอกใจ
จึงออกเที่ยวหาโอรสและกลับมาสิ้นสติต่อเบื้องพระพักตร์
พระองค์ทรงตกพระทัยลืมนววาเป็นดาบสจึงทรงเข่าอุ้มพระนางมัทรีและทรงกันแสง
เมื่อพระนางมัทรีฟื้นจึงถวายบังคมประทานโทษ พระเวสสันดรจึงบอกความจริงว่าได้ประทานโอรสแก่ชูชกแล้ว
หากชีวิตไม่สิ้นคงจะได้พบ นางจึงได้ทรงอนุโมทนา

กัณฑ์ที่ 10 สักกบรรพ

เป็นกัณฑ์ที่พระอินทร์จำแลงกายเป็นพราหมณ์มาขอพระนางมัทรี แล้วถวายคืนพร้อมถวายพระพร 8
ประการ

ท้าวสักกเทวราชเสด็จแปลงเป็นพราหมณ์เพื่อทูลขอนางมัทรี พระเวสสันดรจึงพระราชทานให้
พระนางมัทรีก็ยินดีอนุโมทนาเพื่อรวมทานบารมีให้สำเร็จพระสัมโพธิญาณ เป็นเหตุให้เกิดแผ่นดินไหวสะท้าน
ท้าวสักกเทวราชในร่างพราหมณ์จึงฝากนางมัทรีไว้ยังไม่รับไป ตรัสบอกความจริงและถวายคืนพร้อมถวายพระพร
8 ประการ

กัณฑ์ที่ 11 มหาราช

เป็นกัณฑ์ที่เทพเจ้าจำแลงองค์ทำนุบำรุงขวัญสองกุมารก่อนเสด็จนิวัติถึง

มหานครสีพี เมื่อเดินทางผ่านป่าใหญ่ชูชกจะผูกสองกุมารไว้ที่โคนต้นไม้ ส่วนตนเองปีนขึ้นไปนอนต้นไม้
เหล่าเทพเทวดาจึงแปลงร่างลงมาปกป้องสองกุมาร จนเดินทางถึงกรุงสีพี
พระเจ้ากรุงสีพีเกิดนิมิตฝันตามคำทำนายถึงความปีติปราโมทย์
เมื่อเสด็จลงหลานหลวงตอนรุ่งเช้าทอดพระเนตรเห็นชูชกพา कुमारน้อยสององค์
ทรงทราบความจริงจึงพระราชทานค่าไถ่คืน ต่อมาชูชกก็ดับชีพด้วยเพราะเดโชธาตุไม่ย่อย
ชาติจึงได้ทูลขอให้ไปรับพระบิดาพระมารดานิวัติพระนคร

ในขณะที่เดียวกันเจ้านครลิงคะได้โปรดคืนช้างปัจจัยนาคแก่นครสีพี

กัณฑ์ที่ 12 ฉกษัตริย์

เป็นกัณฑ์ที่ทั้งหกกษัตริย์ถึงวิสัยภูมิภาพสลับลงเมื่อได้พบหน้า ณ อาศรมดาบสที่เขาวงกต

พระเจ้ากรุงสมุชชัยใช้เวลา 1 เดือน กับ 23 วันจึงเดินทางถึงเขาวงกต เสียงโห่ร้องของทหารทั้ง ๔ เหล่า พระเวสสันดรทรงคิดว่าเป็นชาติกัมมารบนครสีพี จึงชวนพระนางมัทรีขึ้นไปแอบดูที่ยอดเขา พระนางมัทรีทรงมองเห็นกองทัพพระราชบิดาจึงได้ตรัสทูลพระเวสสันดรและเมื่อหกกษัตริย์ได้พบหน้ากันทรงกันแสงสุดประมาณ รวมทั้งทหารเหล่าทัพ ทำให้ป่าใหญ่สนั่นครื้นครื้นท้าวสักกะเทวราชจึงได้ทรงบันดาลให้ฝนตกประปรมหกกษัตริย์และทวยหาญได้หายเศร้าโศก

กัณฑ์ที่ 13 นครกัณฑ์

เป็นกัณฑ์ที่หกกษัตริย์นำพยุหโยธาเสด็จนิวัติพระนคร พระเวสสันดรขึ้นครองราชย์แทนพระราชบิดาพระเจ้ากรุงสมุชชัยตรัสสารภาพผิด พระเวสสันดรจึงทรงลาผนวชพร้อมทั้งพระนางมัทรี และเสด็จกลับสู่สีพีนคร เมื่อเสด็จถึงจึงรับสั่งให้ชาวเมืองปล่อยสัตว์ที่กักขัง ครั้นยามราตรีพระเวสสันดรทรงปริวิตกว่า รุงเขาประชาชนจะแตกตื่นมารับบริจาคทาน พระองค์จะประทานสิ่งใดแก่ประชาชน ท้าวโกสีห์ได้ทราบจึงบันดาลให้มีฝนแก้ว 7 ประการ ตกลงมาในนครสีพีสูงถึงหน้าแขง พระเวสสันดรจึงทรงประกาศให้ประชาชนขนเอาไปตามปรารภณา ที่เหลือให้ชนเขาพระคลังหลวง ในกาลต่อมาพระ

ใบงาน

ประกอบการเรียนรู้บทเรียนท้องถิ่น การเทศน์มหาชาติ พระเวสสันดรชาดก

เรื่อง ประวัติการเทศน์ มหาชาติ ประเพณี ความเชื่อ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ฯ

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

คำสั่ง ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. ประเพณีการเทศน์มหาชาติจัดขึ้นครั้งแรกในสมัยใด นิยมจัดในช่วงเวลาใด
2. อานิสงส์ของการฟังเทศน์มหาชาติมีกี่ประการ อะไรบ้าง
3. ชั้นกัณฑ์เทศน์มหาชาติ นิยมใส่สิ่งใดบ้าง
4. ปฐมเหตุของการเทศน์มหาชาติเกิดจากอะไร จงอธิบาย
5. จงอธิบายความหมายของกัณฑ์เทศน์มหาชาติต่อไปนี้
 ๑. ทศพร
 ๒. หิมพานต์
 ๓. ทานกัณฑ์
 ๔. วนประเวศน์
 ๕. ชูชก
 ๖. จุลพน
 ๗. มหาพน
 ๘. กุมาร
 ๙. มัทรี
 ๑๐. สักกบรรพ
 ๑๑. มหาราช
 ๑๒. ฉกษัตริย์
 ๑๓. นครกัณฑ์

ใบงาน

ประกอบการเรียนรู้บทเรียนท้องถิ่น การเทศน์มหาชาติ พระเวสสันดรชาดก

เรื่อง สรุปใจความสำคัญของการฟังเทศน์มหาชาติ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

คำสั่ง ให้นักเรียนสรุปใจความสำคัญของการฟังเทศน์มหาชาติกัณฑ์ต่อไปนี้
และบอกข้อคิดที่ได้จากการฟัง

๑. มหาราชา

.....
.....
.....
.....
.....
.....
..... ข้อคิด

๒. ฉกษัตริย์

.....
.....
.....
.....
.....
.....
..... ข้อคิด

๓. นครกัณฑ์

.....
.....
.....
.....

.....
..... ขอคิด
.....
.....
.....

ไปงาน

ประกอบการเรียนรู้บทเรียนท้องถิ่น การเทศน์มหาชาติ พระเวสสันดรชาดก

เรื่อง สรุปเนื้อเรื่องพระเวสสันดรชาดก กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

คำสั่ง ให้นักเรียนบอกชื่อภักดิ์เทศน์มหาชาติที่มีเนื้อหาตรงกับรูปภาพที่กำหนด
และเรียงลำดับความตามเนื้อเรื่องให้ถูกต้อง

.....
.....
.....

.....
.....
.....

.....
.....
.....

ใบงาน

ประกอบการเรียนรู้บทเรียนท้องถิ่น การเทศน์มหาชาติ พระเวสสันดรชาดก

เรื่อง วาดภาพจากจินตนาการจากเรื่องพระเวสสันดรชาดก กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ให้นักเรียนวาดภาพเหตุการณ์จากเรื่องพระเวสสันดรชาดก ทัศน์ที่นักเรียนประทับใจ

ใบงาน

ประกอบการเรียนรู้บทเรียนท้องถิ่น การเทศน์มหาชาติ พระเวสสันดรชาดก

เรื่อง การสร้างแผนภูมิและกราฟแสดงผลการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้า
กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

คำสั่ง ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้แล้ว เขียนแผนภูมิหรือกราฟแสดงผลการบำเพ็ญของพระพุทธเจ้า
ทั้ง 10 ชาติ

การบำเพ็ญบารมีนั้น แบ่งออกเป็น 3 ชั้น หรือ 3 ระดับคือ ระดับธรรมดาขั้นต้นๆ เรียกว่า "บารมี"
ระดับสูงคือระดับที่ทำได้ค่อนข้างยาก เรียกว่า "อุปปบารมี"
และระดับสูงสุดคือระดับที่บุคคลซึ่งยังเป็นปุถุชนอยู่ไม่สามารถจะทำได้ เรียกว่า "ปรมัตถบารมี"
พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญบารมีครบทั้ง 3 ระดับทุกชาติ ดังนั้น รวมสิบชาติจึงเป็น 30 ระดับ เรียกว่า "บารมี 30 ทศัน"
ชาติทั้งสิบนั้น เรียงตามลำดับ ดังนี้

1. พระเตมีย์ใบ้ บำเพ็ญเนกขัมมะบารมี คือ การออกบวช
2. พระชนก บำเพ็ญวิริยะบารมี คือ ความเพียร
3. พระสุวรรณสยาม บำเพ็ญเมตตาบารมี คือ ประสงค์ให้คนอื่นมีความสุข
4. พระเนมิราช บำเพ็ญอธิษฐานบารมี คือ มีความตั้งใจแน่วแน่
5. พระมโหสถ บำเพ็ญปัญญาบารมี คือ มีความรับผิดชอบ
6. พระภริทัตต์ บำเพ็ญศีลบารมี คือ รักษาศีลอย่างเคร่งครัด
7. พระจันทกุมาร บำเพ็ญขันติบารมี คือ ความอดทนอดกลั้น
8. พระนารท บำเพ็ญอุเบกขาบารมี คือ ความวางเฉย ไม่หวั่นไหว
9. พระวิฑูร บำเพ็ญสัจจะบารมี คือ ความจริงความเที่ยงตรง
10. พระเวสสันดร บำเพ็ญทานบารมี คือ ความเสียสละ เพื่อความสุขของคนอื่น

ใบงาน

ประกอบการเรียนรู้บทเรียนท้องถิ่น การเทศน์มหาชาติ พระเวสสันดรชาดก

เรื่อง มหัตศจรรย์เขาวงกต กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

คำสั่ง ให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าความรู้เกี่ยวกับเขาวงกตจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ
พร้อมทั้งสรุปใจความและที่มาของเรื่องลงในตาราง

ชื่อเรื่อง ที่มา / แหล่งเรียนรู้ สรุป / สาระสำคัญ

ตัวอย่าง

มหัตศจรรย์เขาวงกต <http://www.tourtooktee.com> มหัตศจรรย์ เขาวงกต เป็นทุ่งหญ้าในพื้นที่ของ
กองการเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานทหารพัฒนาของเขาวงกต หมู่ที่ 11 ต.ท่าเสา อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี
โดยได้ดำเนินการจัดทำแปลงปลูกข้าวโพด และแปลงปลูกพันธุ์ไม้ดอกในรูปแบบแปลงที่มีความคดเคี้ยว
สลับซับซ้อน สร้างจุดดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวที่สนใจแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้เลือกศึกษา
หรือชมทัศนียภาพที่สวยงามอย่างสนุกสนาน และเพลิดเพลินใจตลอดเส้นทาง
ภายในงานยังมีจุดจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรหลากหลายชนิด.

ชื่อเรื่อง ที่มา / แหล่งเรียนรู้ สรุป / สาระสำคัญ

